

“Kotatsu” Örneğinden Yararlanarak Geleneksel Harput Evindeki “Kürsü” Kullanımının İyileştirilmesi ile Geleneksel Türk Evi’nin Restorasyonu’nda Isınma İhtiyacının Karşılanması

Yrd.Doç.Dr. İlknur Yüksel

*İstanbul Rumeli Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Silivri / İstanbul, Türkiye
ilknur.yuksel@rumeli.edu.tr*

ÖZET

Geleneksel evin restorasyonunda, tesisatla ilgili karşılanması gerekli teknik ihtiyaçlar karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel evin yapısal ve işlevsel olarak günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için yapılacak müdahaleler teknik ve yapısal olarak geleneksel evin özgün detaylarına zarar vermektedir. Teknik ihtiyaçların günümüzün teknikleriyle karşılanması; somut kültürel mirasımız olan geleneksel evin görünümüne uygun olmayan ve geleneksel kültüre ait olmayan görüntüler vermektedir. Geleneksel evi adeta dondurarak müze gibi işlevsiz bir hale getirmek ise önerilmemektedir. Herhangi bir işlev verildiğinde de günümüz teknik ihtiyaçlarına cevap verebilmesi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu teknik ihtiyaçlardan biri ısınmadır.

Bu çalışmada; geleneksel evin restorasyonunda karşılaşılan teknik sorunlardan biri olan ısınma konusunda; geleneksel Elazığ (Harput) evindeki “kürsü”nün geleneksel Japon evindeki kotatsu kullanımına benzerliğinden yararlanarak geleneksel bir kullanımın “kotatsu”da olduğu gibi geliştirilerek günümüzün ısınma sorununun çözümünde kullanımı incelenmiştir. Bu çözüm; geleneksel evin restorasyonunda ısıtma tesisatı döşenmesini gerektirmeyerek geleneksel eve zarar veren teknik ve yapısal müdahaleyi ortadan kaldırır.

Anahtar kelimeler: geleneksel Harput evi, kürsü, kotatsu, ısıtma, restorasyon

"KOTATSU" INSTANCE of "Kürsü" LEVERAGING TRADITIONAL HARPUT HOUSE with IMPROVING to SATISFY the NEED for the RESTORATION of the TRADITIONAL TURKISH HOUSE in WARMING

ABSTRACT

Traditional house restoration, plumbing related necessary technical requirements be met. However, the traditional House of structural and functional needs of today as to the technical and structural interventions to be held at the traditional House of original details as damaging. Meeting today's techniques of technical needs; the tangible cultural heritage and traditional culture traditional house view may not conform to displays that do not belong. Traditional house literally freeze a function, such as the Museum is making is not recommended. Given any function is also able to meet the needs of today's technique is emerging as a need. This technique is one of the needed warmth.

In this study; one of the problems encountered in the traditional house restoration techniques is warming; traditional Elaziğ (Harput) House "kürsü" for use by taking advantage of its traditional Japanese House is a traditional use "kotatsu" as well as the enhanced use of today's warming. This solution; traditional house restoration, heating supplies laid the technical and structural damage to traditional home by allowing you to eliminate interference.

Keywords: traditional Harput house, kürsü, kotatsu, heating, restoration

GİRİŞ

Geleneksel ev, sahip olduğu sosyal ve kültürel zenginlikle toplumun kültür tarihini yansıtmakta önemli bir yere sahiptir. (Kaynak, 2014: 1) Kültürel özellikleri nedeniyle ziyaretçi çeken bu örneklerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması; o yerin kimliğinin ve özgünlüğünün korunabilmesiyle sağlanabilir. (Akman, 2007: 143) Ancak tarihi özellik taşıyan birçok kentsel alan ve bunların içerdiği tarihi yapılarda günümüzün ihtiyaçlarını karşılayamamaları karşımıza çıkan en büyük sorunlardan biridir. (Kaynak, 2014: 120)

Geleneksel Anadolu konutunun güne uyarlanması konusunda gereksinim duyulan servis sistemleri ve sistem alternatifleri; su tesisatı, elektrik tesisatı, ısıtma tesisatı ve havalandırma/iklimlendirme tesisatı olmak üzere dört başlık altında ele alınarak incelenmektedir. (Sevgen Perker, 2010: 135)

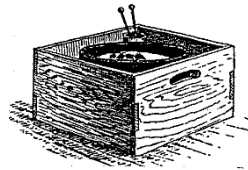
Geleneksel konutların güne uyarlanmasında güncel tesisat sistemlerinin entegrasyonunun kaçınılmaz olduğu görülmekte, ancak bu sistemlerin entegrasyonunda fiziksel, görsel vb. açılardan sorunlara neden oldukları izlenmektedir. Özellikle temiz ve pis su tesisatı ile elektrik tesisatı entegrasyonunun güne uyarlamada ön şart olduğu görülür. Bunun yanı sıra uluslararası uygulamalarda zorunlu durumlar dışında konutun özgün ısıtma sisteminin çalıştırılması için çaba sarf edildiği, iklimlendirme sistemine ise zorunlu kalınmadıkça başvurulmadığı dikkat çekmektedir. Ülkemizde ise eski eserlerin güne uyarlanmasındaki uygulamalarda ısıtma tesisatı entegrasyonunun zorunlu görüldüğü, iklimlendirme tesisatı entegrasyonuna ise sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. Yangın güvenliği konusunda da yangın önleme ve söndürme tesisatına sıklıkla başvurulmaktadır. (Sevgen Perker, 2010: 41)

Bu çalışmada, geleneksel evin restorasyonunda ısıtma tesisatı gerekliliğini ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Bu ihtiyaç eski esere yapısal müdahaleyi gerektirmeyecek bir çözümle karşılanmaktadır. Bu konuda geleneksel Harput evindeki bir kullanımın geleneksel Japon evindeki benzer bir kullanımdan yararlanarak geliştirilmesi ve günümüze uyarlanmasıyla mümkün görünmektedir.

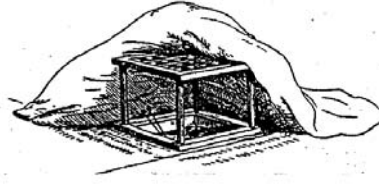
Japonya tarihi boyunca Orta Asya Türk mimarisinden etkilenen Çin'in etkisi altında kalmıştır. (Malkoç, 2008: 11) Orta Asya'dan gelen Türk insanı beraberinde getirdiği bilgi birikimi ile folklorik değerlerini Harput kültürü ile birleştirmişlerdir. (Ekici, 2004: 147)

GELENEKSEL VE GÜNÜMÜZ JAPON EVİNDE "KOTATSU"

Geleneksel Japon evinde odanın tümünün ısınması hibachi (Şekil 1) ve kotatsu (Şekil 2) ile olmaktadır. Hibachi, ısı kaynağının geniş bir çömlek içinde olup yalnız ellerin ısınması için kullanılır. Kotatsu da, hibachi gibidir; kömür parçalarının üzeri kalın bir yorgan ile örtülür. Kömürün yanmasıyla açığa çıkan gazlar havanın hareketi ile odadan atılmaktadır, ancak yine de kömürün yanmasıyla açığa çıkan gazlar zehirli ve tehlikeli idi. (Kaylor ve Kaylor, 2007: 71) Kotatsu'da önceleri yakıt verimi en yüksek kömür ve taşkömürü kullanılırken (Hanley, 1997: 61, 62) günümüzde masanın alt yüzeyine tespit edilen lamba ısıtıcı ile sağlanmaktadır. (Kaylor ve Kaylor, 2007: 71)

Şekil 1. Hibachi (Erdemir, 1993: 54)

Şekil 2. Kotatsu (Erdemir, 1993: 54)

Anadolu evinde mangalın karşılığı, Japon evinde hibachi'dir. Anadolu Türk evinde odaların ısıtılması mangal veya ocak ile sağlanırdı. (Yünkül, 2005: 18, 21, 84) Japon evinde ise hibachi; taşınabilir (Tierney, 1994: 65) kömür mangalıdır. (Doi, 2014: 693) Türk evinde ocaklar sürekli yanmakta, bu ocaklar odanın ısınmasından sorumlu tek birim olarak kullanılmaktaydı. (Gerçek, 2010: 157) Geleneksel Japon evindeki "kotatsu"ya benzer kullanım ise geleneksel Harput evinde "kürsü" kullanımı biçiminde görülür.

Japon evinde odanın ortasında üzerinde kalın bir örtü bulunan "kotatsu" adı verilen büyükçe bir ahşap alçak masa vardır. Bu masanın altında bir ısıtıcı ve etrafında minderler yer alır. Aile üyeleri kışın soğuk günlerinde kalın giyinip kotatsu'nun etrafında toplanır, bacaklarını da bu masanın örtüsünün altına sokarlar. Böylece hem sıcaklığın dağılması önlenir hem de diğer odaların ısıtılmasına harcanacak masraf önlenmiş olur. (Şenavcu, 2006: 10)

Odanın merkezinde yer alan alçak masa, Japon evinde kışın altında ısıtıcı ile donatılmış olan "**kotatsu**"dur. Yaz aylarında üzerindeki kalın örtünün kaldırılmasıyla normal bir masa tablası olarak kullanılır. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Kotatsu>)

Kışın ısıtıcı ile donatılmış olan "kotatsu", yazın "chabudai" adı verilen kullanımla yer değiştirir. "Chabudai" adı verilen masa kullanımının bacakları katlanabilir, böylece taşınabilir ve depolanabilir, yüksekliği 15-30cm arasında değişen kısa bacaklı bir masadır. Her iki masa da çocuklar için çalışma masası, bir tezgah olur, akşam yemeği için tüm aileyi etrafında toplar (<http://en.wikipedia.org/wiki/Chabudai>), misafirler ağırlanır (<https://en.wikipedia.org/wiki/Washitsu>) Bu masalar bir çok kişiyi çevresinde toplayarak bir çok eylemin gerçekleştirilmesine imkan verirler.

Japon evlerinin çoğu merkezi ısıtmaya sahip değildir. Kışın "kotatsu" adı verilen ısıtma elemanı ihtiva eden özel bir alçak masa kullanılır. (<https://en.wikipedia.org/wiki/Washitsu>)

Japonya’da özellikle kış aylarında kotatsu; hayatın merkezidir. Akşamları aile üyeleri kotatsu’nun etrafında toplanır ve vücutlarının alt yarısını kotatsu ile sıcak tutarken yemek yer, televizyon izler, oyunlar oynanır ve sohbet keyfi yaşanır. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Kotatsu>) Günümüzde de pek çok evde, koltukların bulunduğu odalar bulunmakla birlikte Japonların tercihi kışın kotatsu etrafındaki minderlerde oturmaktır. (Şenavcu, 2006: 10) Ancak geleneksel Harput evine özgü “kürsü” kullanımını günümüzde artık terkedilmiştir.

GELENEKSEL HARPUT EVİNDEKİ ISINMA ŞEKLİ: “Kürsü”

Geleneksel Anadolu Türk evinde odaların ısıtılması genel olarak mangal veya ocak ile sağlanırdı. (Yünkül, 2005: 10) (Gerçek, 2010: 157) Yerel çözümlerde ısınma için ocak, kürsü, mangal gibi yöntemlerin yanında bazı evlerde tandır kullanılmıştır. (Kahraman, 2010)

Geleneksel Elazığ (Harput) odanın ortasına mangal getirilir, mangalın üstüne oturma kısmı olmayan kürsü konur, kürsünün üstüne yorgan ya da battaniye serilirdi. Ev sahipleri veya gelen misafirler mangalın etrafına bağdaş kurup oturarak ısınırlardı. Amaç, odayı değil kişiyi ısıtmaktı. (Yünkül, 2005: 84)

Kürsüler, gündüzleri bütün ev halkını etrafında toplar geceleri de varsa misafirlere tahsis edilirdi. “Kürsü” adı verilen ahşap masa 50-60cm yüksekliğindedir. Bu masanın bir kenarı 60cm’den başlayarak 1.5m’ye kadar çıkabilen, dört ayaklı, dört köşeli ahşaptan yapılmış kare şeklinde bir masadır. Bazı kürsülerin altı da üstü de kapalı olup ortasında 30-60cm çapındaki toprak bir çömleğe mangal konur. Kürsülerin büyüklük ve küçüklüğüne göre özel olarak saman ve yapıştırıcı özellikte bir çamurdan yapılmış olan mangallar “kürsü” adı verilen masanın altına konur; etrafında ise abdest sularının ısınması için bakır ibrikler bulunurdu. Bazı köylerde ise dört tarafı kerpiçle çevrilmiş ve yumurta ile sıvanmış ortası boş kürsüler yapılmıştır. Bu kürsü’nün ortasına içi közle dolu mangal konur ve üzeri kapatılırdı. Açık havada ya da genellikle yemek ocaklarında yakılan ağaç kömürünün ateşi carıtlarla (ateş küreği) bu mangallara konur ve ateşin uzun süre dayanabilmesi için üzeri külle kapatılırdı. Bu ateş soğuğun şiddetine göre 10-12 saat kadar kürsüyü sıcak tutarak etrafında oturanları ısıtırdı. Kürsünün üzerine iç yüzü kırmızı renkli ve düz, dış kısmı çiçekli bezden özel yapılmış büyük yorganlar örtülür. Ayaklar, bacaklar ve kollar bu yorganın altına sokularak, kürsünün yorganı göğüse kadar çekilirdi. Kürsü’nün etrafında oturanlar bu şekilde ısınırdı. (<http://www.habitat.org.tr/kultursanat/816-kursubasi.html>) (Yünkül, 2005: 84) (Şekil 3)

Şekil 3. "Kürsü"nın altında ısı kaynağı mangal ve "kürsü"(Fotoğraf: İlknur Yüksel)

Kış aylarının zor ve uzun geçtiği Harput'ta soğuk kış gecelerinde "kürsü" ile ısınılmıştır. (Karkin ve İmik, 2010: 3) (Kara, Karabulut, Demirdağ, Özmen, 2007: 118)

Türkler ev mimarisinde Anadolu'ya geldikleri zaman karşılaştıkları kültürlerle kendi getirdikleri kültürel değerlerin karışımından oluşan Türk ağırlıklı bir sentez ortaya koymuşlardır. (Uysal, 2007: 4) Bugün de geleneksel öğelerle günümüz ihtiyaçlarına cevap vermek; özellikle restorasyonlarda geleneksel evin korunması konusunda kültürel öğelere uygun çözümler üretmek, önermek daha da önem kazanmaktadır. Keza sanayi toplumuna dönüşümle terkedilen geleneğe ait öğeler en azından restorasyonlarda korunması önem kazanmaktadır. Günümüzün teknik sorunlarına çözüm üretilmesi bağlamında da bu geleneksel öğelere uygun çözümler önerilmesine dikkat edilmelidir. Bu konuda gelenekten kök alarak günümüzün ihtiyaçlarına cevap verebilmiş ve geleneksel Harput evindeki "kürsü"ye benzerliği dikkat çeken bir kullanımı geleneksel Japon evinde "kotatsu" biçiminde görmekteyiz.

SONUÇ

Geleneksel Türk evi işlev verilen dönüşümlerde günümüzün modern koşullarına cevap vermeye çalışırken özgün kullanımlar ve detayları ile birlikte o binayı oluşturan kültürün ürünü kullanımı ve işlevi yansıtan geleneğe ait öğeler kaybolmaktadır.

Geleneksel Harput evinde masanın altında yer alan ısıtma cihazı geleneksel Harput evindeki masanın altındaki mangal olmaktan çıkıp elektrik tesisatı bağlantısı kurulan ısıtma cihazına dönüşebilir. Isıtma cihazı geliştirilerek sürekli elektriğe bağlı olmadan şarj edilerek kullanılması da sağlanabilir. Bu yolla; elektrik tesisatına bağlanabilen ısıtma cihazı ile günümüz restorasyon çalışmalarında görülen geleneksel eve yapısal müdahaleyi gerektiren ısıtma tesisatı ihtiyacı ortadan kalkabilir. Cihaz daha da geliştirilerek güneş enerjisi ile gündüz şarj olup gündüz ve gece elde edilen bu enerjiden yararlanarak yere bağlı olma durumunu ortadan kaldıran bir çözüme ulaşılabilir. Ayrıca bu çözüm, işlev verilen başka eski eserlerin dönüşümlerinde de başka bir iç mekan elemanının ısıtma cihazı monte edilip ısınma amacıyla kullanımıyla ısıtma tesisatı ihtiyacını ortadan

kaldırabilir. Örneğin; oturma elemanına, mindere ya da başka bir iç mekan elemanına adapte edilebilir bir çözüme dönüşebilir.

Günümüz elektrik ısıtıcıları tasarımı ile bile modern kalorifer tesisatı peteklerine benzetilmekte, eski eser niteliği olan mekanlarda da bu modern kullanıma benzeyen görünümü ile uyumsuzluk yaratmakta daha da kötüsü eski esere yapısal ve teknik müdahaleyi gerektirerek yapının özgünlüğüne zarar vermektedir. Bu görünüm bir tasarımla geleneksel bir kullanımın formunu veya biçimini alarak geleneksel kullanımlara yakın bir form da alabilir. Örneğin; geleneksel evin odasında kullanılan mangal geliştirilebilir ya da bu çalışmada ele alındığı gibi kürsü altındaki mangalın işlevini gören kotatsudaki ısıtma cihazına dönüşebilir veya buna benzer şekilde bir tasarıma veya forma dönüşerek geleneksel evin ısınma ihtiyacını karşılayan geleneksele uygun bir form; "kürsü" gibi ve güncel donanım; "kotatsu"da ısıtma cihazı bağlantısı gibi geleneksel eve uyumlu bir geliştirme önerilebilir.

Sanayi dönemi sonrası modernleşme ile terkedilen geleneksel yaşam ve kullanımlar hem geleneksel Japon evini hem geleneksel Türk evini benzer şekilde etkilemiştir. Ancak Japonya'da geleneksel bir kullanım güncel olanaklarla birleştirilerek geliştirilmiştir.

Eski eser restorasyonlarında kültürel verilerin korunması önemlidir. Bu bağlamda bu çalışma ile özgün kültür ögesi olan kullanımların kaldırılarak yerine günümüz ihtiyaçlarını karşılamada yabancı ya da modern kullanımlar getirilmesinin gerekli olmadığı, yerine özgün kullanımların geliştirmelerle kullanılmasının mümkün olduğu görülmektedir. Geleneksel Harput evindeki kürsü kullanımının geleneksel Japon evindeki kotatsu'nun geçirdiği gelişim sürecindeki gibi iyileştirme ve geliştirme örneğinde görüldüğü gibi iyileştirilip geliştirilmesiyle en azından eski eserlerin ısınma ihtiyacının karşılanmasında kullanılması önerilmektedir.

Japonya'nın tecrübesinden alınabilecek özgün yaklaşım, geleneksel kullanımın geliştirilerek devamlılığıdır.

Toplumlar kendi coğrafyaları içinde ortaya çıkan ihtiyaçlara, kendi kültür birikimleriyle cevap vermesi durumunda kültürel sürekliliği sağlar. Ayrıca günümüzün ihtiyaçlarını karşılamada geleneğe ait öğelerin iyileştirmelerle gelişmelere ve yeniliklere uyum sağlamanın mümkün olduğu da görülmektedir.

Geleneksel evin restorasyon çalışmalarında günümüzün yapısal detayları kısa sürede yoğun müdahale ile ağır zarar vermektedir; özgünlüğe ait değerlerini yok etme tehlikesi

yaratmaktadır. Geleneksel Japon evindeki "kotatsu"da görülen iyileştirme ve geliştirmeler sayesinde ki günümüz Japon evinde bile bu kullanım devam etmektedir. Geleneksel Harput evindeki "kürsü" ise hiç olmazsa geleneksel Elazığ (Harput) evinin korunmasında, restorasyonunda, yeniden işlevlendirilmesinde günümüzün ihtiyaçlarına cevap verebilir geliştirmelerle geleneksel evin özgünlüğünün korunmasına; evi oluşturan geçmişe ait her şeyin olduğu gibi korunabilmesine imkan verecek çözüm yaklaşımı olarak benimsenebilir. Kürsü ile taşınabilir özellik kazanan ısınma elemanı ihtiva eden donatı; masa dışında başka bir elemana da uyarlanabilir, adapte edilebilir. Yalnız geleneksel evde değil, diğer başka eski eserler de de mangal gibi bir öğenin iyileştirilmesi ile geliştirilmesi de başka bir çalışmanın konusu olabilir.

KAYNAKLAR

- Kaynak, B. (2014) "Armutlu-Kapaklı Köyü Geleneksel Konut Mimarisi ve Koruma Sorunları üzerine Bir İnceleme", Y. Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, İzmir, s: 1, 120,
- Akman, D. (2007) "Turizm Gelişmesinin Yarattığı Doğal ve Kültürel Değişimler: Kaş Örneği", Y. Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, s: 143
- Sevgen Perker, Z. (2010) "Geleneksel Anadolu Konutunun Güne Uyarlanmasında Yapısal Bir Model", Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, s: 41, 135
- Malkoç, A. (2008) "T'ang Dönemi Çin Kültürünün Japon Kültürüne Etkileri (619-907)", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Japon Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, s: 11
- Ekici, S. (2004) "Elazığ-Harput Müzik Kültürü", Milli Folklor Üç Aylık Uluslararası Halkbilimi Dergisi, cilt: 8, yıl:16, sayı: 64, ISSN: 1300-3984, s: 147
- Kaylor, L. Kaylor, P. (2007) "Unto a Land That I Will Show You", Xulon Press, s: 71
- Hanley, S.B. (1997) "Everyday Things in Premodern Japan: The Hidden Legacy of Material Culture", University of California Press, s: 61, 62
- Erdemir, E. (1993) "Culture-Space Relationship: Japanese Traditional Residential Interiors", A Thesis Submitted to the Department of Interior Architecture and Environmental Design and the Institute of Fine Arts of Bilkent University in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Master of Fine Arts, Ankara, s: 54
- Yünkül, A. (2005) "Elazığ Evleri", Y. Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk-İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı, Elazığ, s: 10, 18, 21, 84

Ohnuki-Tierney, E. (1994) "Rice as Self: Japanese Identities through Time", Princeton University Press, s: 65

Doi, S.(2014) "The Naturalisation Process of the Japanese Loanwords Found in the Oxford English Dictionary", English Studies, Vol. 95, No. 6, s: 693

Gerçek, M.(2010) "İşlevini Yitirmiş Kervansarayların Günümüz Otel Yapılarına Dönüştürülmesindeki Mekansal Sorunlar", Y. Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı, s: 157

Şenavcu, H.İ. (2006) "Japon Dini Bayramları", Y. Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Çanakkale, s: 10

<http://en.wikipedia.org/wiki/Kotatsu>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Chabudai>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Washitsu>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Washitsu>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Kotatsu>

Mahmut Kahraman, İnş. Müh., "Kayalar Üstünde Bir Şehir Harput", 17 Mart 2010

<http://www.habitat.org.tr/kultursanat/816-kursubasi.html>

"Harput Kürsübaşı Geleneği", (<http://www.habitat.org.tr/kultursanat/816-kursubasi.html>)

Karkın, A.M. İmik, Ü. (2010) "Harput Müzik Kültürü, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, sayı: 17, s. 3

Kara, Ş. Karabulut, M. Demirdağ, D. Özmen, S. (2007)"TC. Elazığ İl Çevre Durum Raporu", Elazığ Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, s: 118

Uysal, Ö. N. (2007) "Geleneksel Türk Evi İç Mekan Kurgusunun İncelenmesi ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri Analizi", Y. Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü ç Mimarlık Anabilim /Anasanat Dalı, s: 4